

De formalisatie van thuisonderwijs in Nederland: Een eindeloze kwestie van politiek debat

Naam: M.E.K. Coster

Begeleider: L.W. van Haaften

Aantal woorden: 11976

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

22 augustus 2022

Inhoudsopgave

ABSTRACT.....	2
INLEIDING.....	2
CONCEPTUEEL KADER	4
METHODE	5
PERIODE 1: INZICHT IN THUISONDERWIJS	6
PERIODE 2: BEHOUDEN, VERRUIJEN OF SCHRAPPEN VAN ARTIKEL 5B.....	13
PERIODE 3: HET EINDE VAN HET DEBAT.....	22
CONCLUSIE.....	28
LITERATUURLIJST	31

Abstract

According to the Dutch Civil Code homeschooling does not exist from a legal point of view. However, there is a growing group of children who do not attend school. These children are exempt from the Compulsory Education Act by an objection based on a specific religion. These children may or may not receive some form of education at home. The government has no insight into this group of children, therefore it's unclear whether these group of children actual receive some form of education. This is a worrying situation that needs to be changed. The majority of the political parties agree upon that the current law about homeschooling, in which a child is exempt from compulsory education, no longer fits in with the current time. Over the past 20 years there has been a broad discussion within the Dutch parliament about the current way of homeschooling. As a consequence several possible legislative changes have been discussed as well. Despite the fact that most parties agree upon that something has to change in the homeschool legislation, nothing has changed over the years. This could be due to the influence of the Christian parties in politics, which are strongly in favor of homeschooling. In addition, there is still uncertainty about the relationship between Article 23 of the Constitution and homeschooling.

Inleiding

In westerse landen kiezen steeds meer ouders ervoor om hun kinderen niet naar school te sturen, maar thuisonderwijs te geven (Gaither, 2008). De beweegredenen zijn gevarieerd; een slechte leeromgeving op school, te grote klassen, te weinig leerkrachten, geweld en een gebrek aan instructie en werk op het niveau van het kind (Anthony & Burroughs, 2010). Ook in Nederland stijgt het aantal kinderen dat niet naar school gaat op grond van een vrijstelling, mede door individualisering en de aanwezigheid van steeds meer verschillende religies en culturen (Onderwijsraad, 2008), gemiddeld met veertien procent per jaar (Onderwijsconsument, 2021).

Officieel bestaat thuisonderwijs niet volgens de Nederlandse wet. Wel kunnen kinderen vrijgesteld worden van de leerplichtwet. Een vrijstelling kan worden aangevraagd om verschillende redenen, bijvoorbeeld omdat kinderen door lichamelijke of psychische redenen niet geschikt zijn om naar school te gaan of omdat kinderen niet naar school kunnen vanwege een trekkend bestaan van de ouders. Indien er voor het vijfde levensjaar van een kind een bezwaar is ingediend tegen de leerplichtwet, draagt de overheid geen enkele verantwoordelijkheid meer voor het onderwijs van een kind. Na het vijfde levensjaar van een

kind is het niet meer mogelijk om een vrijstelling aan te vragen en is een kind gedurende twaalf schooljaren leerplichtig.

In principe kunnen ouders in Nederland er dus niet voor kiezen om hun kind thuisonderwijs te geven, maar is er een grijs gebied in de wet (NvvTO). Ouders kunnen namelijk op grond van artikel 5 sub b van de leerplichtwet een vrijstelling van de leerplicht krijgen als er geen school in de buurt is die aansluit bij de religie of levensovertuiging van het gezin, zonder dat er bekend gemaakt hoeft te worden wat deze religie of levensbeschouwing inhoud. Dit worden ook wel gewetens- of richtingsbezwaren genoemd. Een kind is dan niet meer verplicht om naar school te gaan. Wel zijn ouders op grond van artikel 247 van het Burgerlijk Wetboek I verplicht om zorg te dragen voor het bevorderen van de persoonlijkheidsontwikkeling van hun kind. Indien een kind niet de mogelijkheid krijgt om zich sociaal-emotioneel en cognitief te ontwikkelen, wordt het recht hierop niet vervuld. Ouders zijn dus indirect verplicht om thuisonderwijs te faciliteren voor hun kind. Vanuit de overheid is hier echter geen enkele controle op en is het dus onduidelijk of dat ook daadwerkelijk gebeurt.

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en verschillende maatschappelijke organisaties maken zich al jaren zorgen over deze groep kinderen en zien graag verandering komen in de huidige regeling, bijvoorbeeld door toezicht te houden op thuisonderwijs of alternatief onderwijs bij een vrijstelling van de leerplicht te verplichten (Sperling, 2010; Andersson Elffers Felix, 2006; Ingrado, 2008). Thuisonderwijzers zien het liefst geen veranderingen in de huidige regeling en beroepen zich daarbij op verschillende onderzoeken die laten zien dat kinderen die thuisonderwijs krijgen op zowel cognitief als sociaal-emotioneel niveau voorlopen op kinderen die naar school gaan (Ray, 2021; Blok, 2002).

Vanaf 2003 is thuisonderwijs dan ook een kwestie van politiek debat geworden, waarbij door de jaren heen verschillende voorstellen voor wetswijzigingen naar voren zijn gebracht. Sinds 2017 ligt het debat rondom thuisonderwijs echter nagenoeg stil, zonder dat het debat tot wezenlijke beleidsveranderingen heeft geleid. De oorzaak hiervan zou kunnen liggen bij de verschillende standpunten en opvattingen van politieke partijen rondom thuisonderwijs.

In dit onderzoek zullen de politieke ontwikkelingen omtrent thuisonderwijs tussen 2003 en 2017 aan de hand van kamerstukken in kaart worden gebracht. Daarbij zullen de standpunten en opvattingen rondom thuisonderwijs van de meest actieve politieke partijen in het debat worden geanalyseerd. Een aantal partijen zijn voorstander van thuisonderwijs,

terwijl andere partijen hier negatief tegenover staan. Dit zou kunnen komen door verschillende visies over wat belangrijk is in het onderwijs. Onderwijs heeft naast het verwerven van specifieke kennis en vaardigheden ook als doel het overdragen van sociale en culturele normen.

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan welke opvattingen over de functie van onderwijs schuil gaan achter de verschillende standpunten van de politieke partijen in het debat rondom thuisonderwijs, om zo een beter beeld te vormen van de oorzaak van de politieke impasse. Dit zal gedaan worden aan de hand van de functies van onderwijs van Biesta (2014). De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is: ‘Hoe is het politieke debat omtrent thuisonderwijs tussen 2003 en 2017 verlopen en welke functies van onderwijs liggen hierbij ten grondslag aan de standpunten en opvattingen van politieke partijen?’

Conceptueel kader

Voor mijn analyse maak ik gebruik van een conceptueel kader dat is ontwikkeld door de Nederlandse onderwijspedagoog Gert Biesta. Volgens Biesta is het doel van onderwijs om in elk kind het verlangen op te wekken om in de wereld te willen zijn (Biesta, 2014). Concreet houdt dit in dat kinderen moeten leren om verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen daden en moeten leren handelen in harmonie met de mensen en de wereld om hen heen. De opdracht van de leerkracht was volgens hem aan de ene kant kennis en kunde over de wereld aan te reiken en aan de andere kant ruimte te bieden aan het kind om zich als autonoom wezen te ontwikkelen. Het is echter onduidelijk wat de overgedragen kennis en kunde in een kind doet, het zou bijvoorbeeld een belemmering in de ontwikkeling van het autonome en vrije kind kunnen zijn. Dit noemt hij het prachtige risico van onderwijs (Biesta, 2014).

Biesta vat de verschillende functies van onderwijs elegant samen in een theoretisch model. De functies van onderwijs die Biesta in zijn boek beschreef zijn: kwalificatie, socialisatie en subjectificatie (Biesta, 2014). Bij kwalificatie gaat het om het aanleren van kennis en vaardigheden, die nodig zijn als voorbereiding op de arbeidsmarkt en goed burgerschap. Hier vallen kennisvakken als taal, rekenen en geschiedenis onder. Maar voor Biesta stopt daar de functie van onderwijs niet.

Een andere belangrijke functie van onderwijs is volgens Biesta socialisatie. Bij socialisatie gaat het over het onderdeel zijn van een sociale, culturele en politieke groep, waarin normen en waarden worden overgedragen en tradities in stand worden gehouden. Dit is belangrijk om de samenleving als een groep te laten functioneren en niet als een som van

individuen met economisch inzetbare vaardigheden. Deze functie is interessant in het debat, omdat dit zich niet goed verhoudt met het recht op bijzonder onderwijs. Kinderen die op een bijzondere school zitten komen namelijk niet in aanraking met veel verschillende achtergronden en culturen, maar juist met kinderen die veelal dezelfde normen, waarden en overtuigingen hebben meegekregen

De laatste functie, subjectificatie, gaat over persoonsontwikkeling, waarbij kinderen leren om onafhankelijk te denken en handelen. Deze drie functies staan met elkaar in verbinding en versterken elkaar. Neem bijvoorbeeld burgerschapskunde. Leren over de democratie en de Nederlandse rechtstaat past bij de kwalificatiefunctie van onderwijs, maar het leren om een goede burger te zijn en welke normen en waarden hierbij passen, past juist bij de socialiserende functie van onderwijs. Kinderen ontwikkelen zich volgens Biesta optimaal als er aan alle drie de functies aandacht wordt besteed binnen het onderwijs Biesta (2014).

Dit model wordt in dit onderzoek gebruikt om inzichtelijk te maken hoe de verschillende partijen denken over onderwijs en wat de onderliggende ideeën zijn in de standpunten en argumenten over thuisonderwijs.

Methode

Dit onderzoek betreft een kwalitatieve analyse naar de parlementaire geschiedenis omtrent thuisonderwijs op grond van een richtingsbezwaar tussen 2003 en 2017. Er is voor deze periode gekozen omdat het politieke debat rondom thuisonderwijs op grond van een richtingsbezwaar rond 2003 begon en in 2017 stagneerde. Thuisonderwijs op grond van artikel 5a en 5c van de leerplichtwet en zogenaamd ‘passend onderwijs’ worden niet meegenomen in dit onderzoek. De belangrijkste partijen die veel hebben bijgedragen aan het politieke debat rondom thuisonderwijs, zijn in dit onderzoek geanalyseerd. Dit gaat om de Staatkundig Gereformeerde Partij, Democraten 66, Partij van de Arbeid, Partij van de Vrijheid, Socialistische Partij, Volkspartij voor Vrijheid en Democratie ChristenUnie en Christelijk-Democratisch Àppel.

Voor dit onderzoek heb ik de belangrijkste politieke ontwikkelingen met betrekking tot thuisonderwijs beschreven. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van de website ‘Officiële Bekendmakingen’ – de officiële website van de Nederlandse staat waar alle parlementaire documenten op worden gepubliceerd. Ik heb een zoekopdracht geplaatst met het woord ‘thuisonderwijs’ en heb daarna alle kamerstukken tussen 2003 en 2017 uitgezocht op relevantie. Aan de hand van deze stukken heb ik eerst het politieke proces in kaart gebracht.

Vervolgens heb ik de handelingen van de discussies in de kamercommissie over het onderwerp nader bekeken. Om meer inzicht te krijgen de onderliggende ideeën over thuisonderwijs en in de opvattingen omtrent thuisonderwijs heb ik ook verkiezingsprogramma's van de politieke partijen geraadpleegd van 2002 en 2010.

De onderliggende ideeën over onderwijs in de standpunten en opvattingen omtrent thuisonderwijs zijn aan de hand van de debatten in de Tweede Kamer en verschillende verkiezingsprogramma's beschreven. Er is hierbij gekeken naar de functie of functies van onderwijs die voornamelijk terugkwamen in de paragrafen over onderwijs. Ik heb drie periodes aangehouden in deze analyse, namelijk van 2003 tot 2011, van 2011 tot 2013 en 2013 tot 2017. De eerste periode gaat vooral in op nieuwe inzichten over thuisonderwijs. In de tweede periode wordt het debat rondom thuisonderwijs opnieuw gestart, naar aanleiding van een groep Islamitische ouders die hun kinderen thuisonderwijs wilden geven. De laatste periode is kenmerkend door de brief van de staatssecretaris van OCW om de mogelijkheid tot thuisonderwijs compleet af te schaffen en het stagneren van het debat.

Periode 1: Inzicht in thuisonderwijs

Het begon in juli 2003, toen de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: OCW) een brief naar de Tweede Kamer stuurde met een notitie om de wet- en regelgeving omtrent thuisonderwijs onder de aandacht te brengen¹. Kort daarvoor had de Staatkundig Gereformeerde Partij (hierna: SGP) een aantal Kamervragen gesteld over de toetsing van artikel 5 sub b van de leerplichtwet naar aanleiding van een uitspraak van de Rechtbank in Zwolle. Op dat moment waren er ongeveer 100 kinderen in Nederland vrijgesteld van de leerplichtwet op grond van een richtingsbezwaar. Er was echter geen enkele vorm van toezicht of deze groep kinderen ook daadwerkelijk onderwijs genoten. De minister van OCW gaf aan dat het maatschappelijk gewenst was dat deze kinderen een vorm van onderwijs ontvingen. Om dit te bewerkstelligen miste er echter een wettelijke grondslag. De minister stelde daarom in haar brief voor om door middel van een wetswijziging te regelen dat een vrijstelling op grond van gewetensbezwaren alleen nog mogelijk is indien ouders een vorm van (thuis)onderwijs bieden aan hun kind en hierop toezicht wordt gehouden door de inspectie van onderwijs. Er zou dan alleen nog een vrijstelling mogelijk zijn van de schoolplicht en dus niet meer van de leerplicht. Ook zal het thuisonderwijs aan bepaalde eisen moeten voldoen om de kwaliteit te garanderen.

---

¹ Kamerstukken II 2003/2004, 28 600-VIII, nr. 128.

Naar aanleiding van deze brief vond er een discussie plaats in de Tweede Kamer. Aan dit debat namen de woordvoerders onderwijs van de ChristenUnie (hierna: CU), de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (hierna: VVD), de Partij van de Arbeid (hierna: PvdA) en het Christen-Democratisch Appèl (hierna: CDA) deel.

Analyse CU

De heer Rouvoet van de ChristenUnie was van mening dat het van belang is voor zowel het kind als de samenleving dat er zou worden gezorgd voor goed onderwijs.² Hij dacht dat er in de toekomst steeds meer kinderen thuisonderwijs zouden genieten, omdat ouders steeds meer ideeën zouden hebben over de opvoeding en het onderwijs van hun kind. De heer Rouvoet vond het de taak van de overheid om ervoor te zorgen dat deze vorm van onderwijs wettelijk goed geregeld was. Hij ging dan ook akkoord met het voorstel van de minister van OCW, met de opmerking dat het toezicht van de inspectie op thuisonderwijs terughoudend diende te zijn. Verder stond hij ervoor open om te praten over het toestaan van vrijstellingen aan ouders met een inrichtingsbezwaar.

De uitspraken dat er in de toekomst steeds meer kinderen thuisonderwijs zouden krijgen en dat de vrijstellingsgrond misschien zelfs uitgebreid zou kunnen worden, laten zien dat de CU een positieve houding had ten opzichte van thuisonderwijs. Dit zou te verklaren kunnen zijn door de grote waarde die de CU hecht aan de vrijheid van onderwijs. In het verkiezingsprogramma van 2002 werd het omschreven als ‘één van de belangrijkste verworvenheden uit onze parlementaire geschiedenis’³. Het is volgens de CU de verantwoordelijkheid van de ouders om hun kind met het christelijk geloof op te voeden en het belangrijk dat ouders een school kunnen kiezen die hierbij past.

Dat de CU veel waarde hecht aan de socialisatiefunctie van onderwijs, blijkt ook uit de volgende zinsneden uit het verkiezingsprogramma: ‘Het onderwijs dient niet alleen gericht te zijn op de overdracht van kennis- en vaardigheden, maar ook op het overbrengen van waarden en normen’ en ‘Onderwijs is de plaats waar normen en waarden worden overgedragen en overtuigingen en levenshoudingen worden aangeleerd. In een klimaat waarin vooral het verwerven van kennis als basis voor een economische carrière wordt benadrukt, is het van belang dat deze aspecten van onderwijs goed voor ogen te houden en te accentueren.’ Hierbij kan worden aangenomen dat dit gaat over christelijke normen, waarden en overtuigingen.

---

² Kamerstukken II 2003/2004, ‘Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004’, 29 200-VIII, nr. 103.

³ Verkiezingsprogramma CU 2002: ‘Durf te kiezen voor normen’.

Omdat socialisatie een zeer belangrijk, als niet het belangrijkste, onderdeel van onderwijs werd bevonden, is de positieve houding van de CU logisch te volgen. Zolang er een toezichtkader zou komen voor thuisonderwijs, waarmee de kwaliteit hiervan gecontroleerd kan worden, is het overbrengen van de levensbeschouwing het belangrijkste. Als dit niet mogelijk is op een school in de buurt, biedt thuisonderwijs een goede uitkomst.

Het is belangrijk om te benoemen dat het soort socialisatie waar de CU, en later ook andere christelijke partijen, waarde aan hecht niet overeenkomt met wat Biesta hierover schreef. De christelijke partijen lijken te vinden dat socialisatie in eigen kring of vanuit de gemeenschap plaats moet vinden, en niet moet worden opgelegd vanuit de overheid.

Analyse CDA

De heer De Vries van het CDA gaf aan dat het lastig was om iets te zeggen over thuisonderwijs, omdat deze vorm van onderwijs niet werd bekostigd door de overheid.⁴ Overigens is dit volgens het CDA niet per se negatief, want ‘het laatste wat scholen kunnen gebruiken is verstarrend centralisme en regelzucht van bovenaf’.⁵ Anders gezegd was het CDA van mening dat de overheid zich zo min mogelijk moest bemoeien met het onderwijs en alleen zorg moet dragen voor de kwaliteit ervan. Hij steunde dan ook het voorstel van de minister om een toezichtkader te vormen voor thuisonderwijs.

Daarnaast was heer De Vries er niet van overtuigd dat alle vrijstellingen van de leerplicht op grond van een richtingsbezwaar waren en hij was dan ook van mening dat er iets gedaan moest worden met de toenemende behoefte van ouders om hun kind thuis te onderwijzen. In het debat ging hij hier niet verder op in, maar hij zou erop kunnen hebben gedoeld dat er misschien gekeken moest worden naar een eventuele uitbreiding van de bestaande vrijstellingsgrond, wat een positieve houding ten opzichte van thuisonderwijs zou impliceren.

Het CDA hecht veel waarde aan de kwaliteit van onderwijs vanwege de snel veranderende kennissamenleving, maar zegt hierbij ook; ‘Juist in een samenleving die snel verandert, heeft de school ook een belangrijke vormende taak. Overdracht van leef- en leerregels en culturele en persoonlijkheidsvorming zijn essentieel.’. Hoewel de effectiviteit van het onderwijs en de persoonsvorming volgens het CDA overgelaten moest worden aan de scholen zelf, was het wel een taak van de overheid om de culturele en maatschappelijke vorming op scholen te waarborgen. Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat het CDA

---

⁴ Kamerstukken II 2003/2004 ‘Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004, 29 200-VIII, nr. 103.

⁵ Verkiezingsprogramma CDA 2002: ‘Betrokken samenleving, betrouwbare overheid’.

voornamelijk de focus legde op de socialisatiefunctie van onderwijs, namelijk het overdragen van culturele normen en waarden. Gezien de christelijke grondslag van het CDA kan worden aangenomen dat dit over de christelijke normen, waarden en overtuigingen ging. Dit zou dan ook gelijk de positieve houding van het CDA ten opzichte van thuisonderwijs verklaren. Een toezichtkader zou ervoor zorgen dat de kwaliteit van thuisonderwijs werd gewaarborgd en de socialiserende functie van onderwijs zat hem vooral in het overbrengen van het christelijke geloof. Hiervoor was het niet noodzakelijk dat een kind naar school ging.

Analyse VVD

De heer Balemans van de VVD was bezorgd over kinderen die vrijgesteld zijn van de leerplicht, omdat zij mogelijk helemaal geen onderwijs ontvingen.⁶ Wel vroeg hij zich af waar de terughoudende houding ten opzichte van thuisonderwijs in Nederland op gebaseerd was. Hij zou graag zien dat de vrijstelling van de leerplicht een vrijstelling van de schoolplicht werd en was daarnaast van mening dat thuisonderwijs een uitzondering moest blijven en geen vrije keuze moest worden voor iedereen. Onderwijs ging volgens hem niet alleen maar over de cognitieve ontwikkeling van een kind, maar ook leerden kinderen om te functioneren binnen een groep van de samenleving. Aan de andere kant zag hij ook de voordelen van thuisonderwijs voor kinderen die niet goed konden functioneren in een klas, hiervoor zou thuisonderwijs wel een mogelijkheid moeten blijven.

In het debat bleef een echt waardeoordeel over thuisonderwijs door de heer Balemans van de VVD uit. Hij benoemde zowel voor- als nadelen en gaf aan dat thuisonderwijs als uitzondering wat hem betreft zou mogen voortbestaan. Deze houding zou voort kunnen komen uit het liberale karakter van de partij of doordat de VVD samen regeerde met het CDA, die een wat positievere houding had ten opzichte van thuisonderwijs. De onderzoeken over thuisonderwijs waar de heer Balemans indirect om vroeg, zouden in de opvolgende jaren uitgevoerd worden.

In het verkiezingsprogramma van de VVD werd voornamelijk waarde gehecht aan de persoonsvorming van kinderen, zo werd er geschreven: ‘Onderwijs moet aansporen het beste uit jezelf te halen.’⁷ Studenten moeten worden uitgedaagd hun talenten te ontwikkelen. Dit is goed voor het individu en voor de samenleving.’ Hierbij vond de VVD keuzevrijheid en eigen verantwoordelijkheid erg belangrijk. Daarnaast zou de overheid zich zo min mogelijk met scholen moeten bemoeien, maar alleen de kwaliteit van het onderwijs waarborgen.

---

⁶ Kamerstukken II 2003/2004 ‘Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004, 29 200-VIII, nr. 103.

⁷ Verkiezingsprogramma VVD 2002: ‘Ruimte, perspectief en vooruitgang’.

Het eerste punt, over het belang van persoonsvorming, kwam niet terug in het debat, terwijl het wel veruit de meeste aandacht kreeg in het verkiezingsprogramma. Dit zou te verklaren kunnen zijn omdat keuzevrijheid en eigen verantwoordelijkheid misschien meer terug zouden komen in thuisonderwijs, waar ouders makkelijker kunnen aansluiten op de behoeften en interesses van hun kind, dan op een school het geval zou zijn. De heer Balemans gaf echter aan dat het goed was dat thuisonderwijs zou blijven bestaan met de invoering van een toezichtkader, maar vond wel dat dit een uitzondering moest blijven. Het zou dus niet de bedoeling zijn dat kinderen thuis onderwezen werden vanwege de eventuele grotere aandacht voor persoonsontwikkeling.

Wat wel terugkwam in het debat was de socialiserende functie van onderwijs, namelijk het leren functioneren binnen een groep van de samenleving. De heer Balemans, en daarmee de VVD, hechtte hier dus waarde aan binnen het debat omtrent thuisonderwijs. Opvallend is dat hier nauwelijks aandacht voor was in het verkiezingsprogramma van de VVD.

Analyse PvdA

Mevrouw Hamer van de PvdA zou het liefst zien dat alle kinderen naar een school in de buurt gaan⁸. Bij een alternatieve levensovertuiging zou openbaar onderwijs uitkomst bieden. Zij wilde dan ook dat zo min mogelijk kinderen vrijgesteld zouden worden van de Leerplichtwet en thuisonderwijs krijgen.

Deze argumenten van mevrouw Hamer laten zien dat de PvdA vooral waarde hechtte aan de socialisatiefunctie van onderwijs. Dit komt ook terug in het verkiezingsprogramma van de PvdA, waarin het met elkaar in contact brengen van kinderen als een van de onderwijsdoelen wordt omschreven.⁹ Bij het doorlezen van het verkiezingsprogramma komt de socialisatie in het onderwijs enkele keren voor, maar de nadruk ligt op de kwalificatiefunctie van onderwijs. Echter is er relatief vaak een combinatie van deze twee functies te lezen, een voorbeeld hiervan is: ‘De moderne samenleving is steeds meer afhankelijk van kennis en vaardigheden. Wie volwaardig mee wil doen, moet met informatie om kunnen gaan en goed kunnen communiceren’. De nadruk ligt op het aanleren kennis en vaardigheden die nodig zijn in de kenniseconomie, maar daarbij werd ook benoemd dat het belangrijk is dat kinderen goed leren communiceren met elkaar.

---

⁸ Kamerstukken II 2003/2004 ‘Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2004, 29 200-VIII, nr. 103.

⁹ Verkiezingsprogramma PVDA 2002: ‘Samen voor de toekomst’.

Mevrouw Hamer gaf aan dat als er geen bijzondere school met de gewenste levensovertuiging in de buurt te vinden was, ouders hun kinderen naar een openbare school zouden moeten sturen. Hiermee impliceerde ze minder waarde te hechten aan de vrijheid van onderwijs dan aan de schoolplicht. Dit zou te verklaren kunnen zijn door de grote waarde die ze hechtten aan diversiteit op scholen. Scholen zouden een afspiegeling moeten zijn van de buurt, zodat kinderen met verschillende achtergronden met elkaar zouden leren omgaan. Bijzondere scholen, die gefinancierd worden door de overheid door de wet op vrijheid van onderwijs, gaan deze diversiteit op scholen tegen. Neem bijvoorbeeld reformatische scholen, waarbij kinderen geweigerd kunnen worden als de ouders niet (bij de juiste) kerk zitten of niet voldoen aan de kledingseisen. Daar zitten alleen kinderen op met de zelfde achtergrond, waardoor er gezegd zou kunnen worden dat ze een stukje socialisatie mislopen.

Hoewel niet alle partijen hetzelfde dachten over thuisonderwijs, waren ze het er wel over eens dat er een vorm van toezicht moest komen op de kinderen die vrijgesteld waren van de leerplichtwet. Ook werd er door alle vier de partijen voornamelijk waarde gehecht aan de socialiserende functie van onderwijs, echter zit er wel een verschil in de interpretatie hiervan. De VVD en de PvdA zagen socialisatie als het samen met andere kinderen naar school gaan, terwijl bij de CU en het CDA socialisatie vooral ging over het meekrijgen van de christelijke normen en waarden en het leren leven met God.

Ten tijde van het debat was nog nauwelijks iets bekend over thuisonderwijs in Nederland. In de zeven jaren die volgden zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OCW om een beter beeld te krijgen van de gehele situatie. De reactie van politieke partijen was hierbij gering. Een eventuele wetswijziging rondom thuisonderwijs stond dus op een laag pitje. Er was echter ook geen noodzaak om dit hoger op de politieke agenda te zetten, aangezien alle partijen het erover eens waren dat een vorm van toezicht op thuisonderwijs noodzakelijk was en het slechts om een hele kleine groep kinderen ging die op dat moment vrijgesteld was van de leerplichtwet. Het was dus alleen een kwestie van tijd om uit te zoeken hoe een toezichtkader geregeld moest worden in de wet en welke vorm het moest krijgen.

Zo werd er in 2006 door Zoontjes en Frissen een rapport gepubliceerd waarin gepleit werd om thuisonderwijs in Nederland te legaliseren, omdat dit bij de huidige tijdsgeest zou passen. Daarnaast is er in 2008 door Blok en Karsten onderzoek gedaan naar vervangend onderwijs aan kinderen van ouders met een richtingsbezwaar. Uit het onderzoek bleek dat alle ouders hun kinderen een vorm van thuisonderwijs gaven, waarbij tenminste dezelfde vakken als op school onderwezen werden (Blok & Karsten, 2008). Er werd gebruik gemaakt

van verschillende methodes, materialen en personen. Daarbij werd er zorg gedragen voor voldoende sociale contacten, bijvoorbeeld door verschillende buitenschoolse activiteiten op het gebied van sport en cultuur en contact met andere thuisonderwijzers (Blok & Karsten, 2008). Tot slot zouden de meeste thuisonderwijzers het geen probleem vinden om, in een adviserende rol, controles te krijgen van de Inspectie van Onderwijs.

Als reactie op de resultaten van het onderzoek stuurde de staatssecretaris van OCW in mei 2008 een brief met daarin een beknopte samenvatting van de resultaten van het onderzoek. De staatssecretaris was van mening dat het onderzoek niet representatief genoeg was om iets te kunnen zeggen over de kwaliteit van het thuisonderwijs in Nederland, omdat een groot deel van de ouders met een kind dat vrijgesteld is van de Leerplicht wet niet wilde meewerken aan het onderzoek. Aan de andere kant vond de minister ook niet dat uit het onderzoek bleek dat de inrichting van het thuisonderwijs in Nederland zorgelijk was, waardoor wettelijke maatregelen niet per direct nodig werden geacht. Om een goede afweging te kunnen maken werd er een vervolgonderzoek gedaan met als doel het in kaart te brengen van de kansen op een vervolgopleiding en op de arbeidsmarkt van kinderen die thuisonderwijs hebben genoten. Daarnaast zou er dieper ingegaan worden op de wijze waarop eventueel toezicht op thuisonderwijs vormgegeven zou kunnen worden. Het leek erop dat de staatssecretaris zich in beide onderzoeken voornamelijk richtte op de kwalificatiefunctie van onderwijs, om zo eventuele zorgen over kennis en kunde van thuisonderwijs kinderen te kunnen wegnemen. De discussie rondom thuisonderwijs leek echter meer te draaien over de socialiserende functie van onderwijs.

Uit dit aanvullende onderzoek naar thuisonderwijs in Nederland, bleek dat kinderen die thuisonderwijs hebben genoten geen moeite hebben gehad om zich aan te passen aan een vervolgopleiding of de arbeidsmarkt (Blok, Karsten & Triesscheijn, 2010). Daarnaast was er op verzoek van de vaste commissie van het ministerie van OCW verzocht om een nieuwe steekproef te trekken van thuisonderwijzers die niet deel hebben genomen aan het eerdere onderzoek. De resultaten hiervan kwamen overeen met de eerder gevonden resultaten. Nog steeds bleef de grootste groep thuisonderwijzers echter onbereikbaar, bijvoorbeeld omdat gemeentes de vragenlijst niet wilde doorsturen naar thuisonderwijzers of omdat thuisonderwijzers zelf niet reageerden. Ook was er in kaart gebracht hoe andere Europese landen thuisonderwijs wettelijk hebben geregeld. Hieruit bleek dat een alternatief wettelijk systeem niet per se voordelen zou opleveren.

Gezien de demissionaire status van het toenmalige kabinet was er ten tijde van de publicatie van het aanvullende onderzoek geen beleidsreactie meegezonden. In december

2010 stelde de minister van OCW, Van Buisterveldt-Vliegenthart, dat zij zich geen zorgen maakte over de kinderen die met een vrijstelling van de leerplichtwet al dan niet thuisonderwijs ontvingen.¹⁰ Deze groep was erg klein, waardoor wettelijke maatregelen in kosten en administratie buitenproportioneel zouden zijn. Daarbij werd gevreesd dat het opnemen van thuisonderwijs in de leerplichtwet misschien voor een ongewenste aanzuigende werking zou kunnen zorgen. Het kabinet vond het dan ook niet nodig om voorwaarden te verbinden aan vrijstellingen op grond van richtingsbezwaren.

Met deze brief kwam er een einde aan de eerste periode. Het kabinet en de politieke partijen waren het erover eens dat het van belang was om een toezichtkader te stellen voor kinderen die vrijgesteld zijn van de leerplicht, echter bleek uit de verschillende onderzoeken dat hier geen noodzaak achter zat. De minister besloot daarop dan ook niet tot actie over te gaan en de situatie te laten zoals het was. Ook de politieke partijen stipten het onderwerp niet verder aan. Concluderend zou er gezegd kunnen worden dat, gezien het lange tijdsbestek, het gebrek aan aandacht en de niet veranderende situatie, het onderwerp in deze eerste periode niet behoorde tot de prioriteiten van de politiek.

Periode 2: Behouden, verruimen of schrappen van artikel 5b

De sluiting van een orthodox-islamitische school in Amsterdam gaf een nieuwe impuls aan de discussie over thuisonderwijs en plaatste deze in een nieuw perspectief. Het eerdere standpunt van de minister van OCW, dat er niets zou veranderen aan de situatie, veranderde toen een aantal leden van de PVV en de PvdA in februari 2011 een aantal vragen stelden over deze situatie.¹¹ Zij achtten het onwenselijk dat ouders van ongeveer honderd kinderen voornemens waren om thuisonderwijs te geven, omdat zij vanwege kledingvoorschriften op scholen in de buurt niet welkom zijn. Minister van Buisterveldt-Vliegenthart reageerde hierop met dat zij het ook van groot belang voor zowel het kind als de samenleving vindt dat alle kinderen naar school gaan, zij zei hierover: ‘Actieve participatie, ook via het volgen van onderwijs, ontmoeting en contact met andere kinderen en volwassenen, het aanleren van sociale vaardigheden en burgerschap kunnen, naast goed onderwijs, komen echt tot recht in een schoolse situatie.’¹² Een vrijstelling van de leerplicht vond zij dus onwenselijk, waarbij ze voornamelijk de socialisatiefunctie van onderwijs

---

¹⁰ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2011’, 32 500-VIII, nr. 123.

¹¹ Kamervragen II 2010/2011, ‘Kamervragen zonder Antwoord’, nr. 2011Z02672 en nr. 2011Z02673.

¹² Kamervragen II 2010/2011, ‘Aanhangsel van de Handelingen’, nr. 1912 en nr. 1913.

benoemde. Echter gaf ze aan dat het op grond van de levensovertuiging van deze ouders juridisch wel mogelijk was om een kind vrij te stellen van deze wet en thuisonderwijs te geven.

Over deze situatie vond in maart 2011 een discussie plaats in de Tweede Kamer, om na te gaan in hoeverre de verschillende partijen het zagen zitten om het vrijstellingsartikel uit de leerplichtwet te schrappen, te verruimen of te behouden, al dan niet met extra voorwaarden.¹³

Analyse CDA

De heer Biskop van het CDA gaf aan het te kort door de bocht te vinden om artikel 5b van de leerplichtwet te verwijderen, omdat het slechts om een kleine groep kinderen ging die geen problemen in de ontwikkeling ondervonden en uiteindelijk goede aansluiting zouden vinden op eventueel vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt.¹⁴ Hij stelde geen bezwaren te hebben tegen thuisonderwijs en tegen het opnemen van thuisonderwijs in de wet. Graag zou hij de vrijstellingsgrond van de leerplichtwet dan ook behouden, eventueel met een passende vorm van toezicht.

In het verkiezingsprogramma van het CDA in 2010 was veel aandacht voor kennisoverdracht.¹⁵ Het doel van onderwijs is ‘om ervoor te zorgen dat alle inwoners van Nederland een goede basis krijgen om in de maatschappij op het werk te kunnen meedoen en zich ver te ontplooiën’. Dit wilden ze bereiken door veel aandacht te hebben voor ieders talenten. De combinatie van deze twee functies van onderwijs, is terug te zien in de volgende zinsnede: ‘Het is de centrale opgave Nederland te ontwikkelen tot een hoogwaardige kennissamenleving door het optimaal ontwikkelen van ieders talent.’ Uiteindelijk zou hierdoor sociaal gedrag en solidariteit ontstaan. Socialisatie leek hierin dus een afgeleide van kwalificatie en subjectivatie. Hiermee zou ook de positieve houding ten opzichte van thuisonderwijs, die de heer Biskop wekte in de discussie, verklaard kunnen worden. Uit verschillende onderzoeken bleek dat kinderen die thuisonderwijs genoten, in ieder geval cognitief, niets tekort kwamen. Als de kwalificatiefunctie als belangrijkste functie werd beschouwd door het CDA, dan zou thuisonderwijs een degelijk alternatief zijn voor schools onderwijs.

---

¹³ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

¹⁴ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

¹⁵ Verkiezingsprogramma CDA 2010: ‘slagvaardig en samen’.

Wat verder terugkwam in het verkiezingsprogramma was de vrijheid van onderwijs die hoog in het vaandel stond, want ‘goed onderwijs bouwt voort op de waarden die kinderen in de opvoeding van hun ouders ontvangen’. Dit zou leiden tot zelfbewuste en betrokken burgers in de samenleving. Dit gaat, zoals uitgewerkt in het vorige hoofdstuk, in op het belang dat het CDA hecht aan de christelijke socialisatie.

Analyse PvdA

De heer Celik van de PvdA was van mening dat alle kinderen op school hoorden te zitten. Het opnemen van thuisonderwijs in de wet zou ervoor zorgen dat er steeds meer ouders voor deze alternatieve vorm van onderwijs zouden kiezen.¹⁶ Hij vond dat, ondanks thuisonderwijzers hun onderwijs misschien prima vormgaven, thuisonderwijs niet voldeed aan de normen van kwalitatief goed onderwijs. Dit impliceert dat de PvdA voornamelijk waarde hechtte aan de socialiserende functie van onderwijs, wat ook terug te vinden is in het verkiezingsprogramma van de PvdA in 2010.¹⁷ De PvdA leek persoonsontwikkeling als middel te zien om een sociale samenleving te creëren, zo schreven ze: ‘De PvdA is de partij van de emancipatie. Onderwijs en cultuur zijn daarbij onmisbaar. Niet alleen voor de ontplooiing van betrokkenen maar uiteindelijk voor de hele samenleving.’ Verder werd er in het verkiezingsprogramma relatief veel aandacht gegeven aan burgerschapsvorming, wat past bij de socialisatiefunctie van onderwijs

De negatieve houding ten aanzien van thuisonderwijs van de PvdA is goed te verklaren. Ze hechten veel waarde aan de socialisatiefunctie van onderwijs, het samen naar school gaan en leren van elkaar om zo een betrokken samenleving te creëren. Door kinderen niet naar school te sturen missen ze dit stukje socialisatie, namelijk het stukje leren omgaan met kinderen die vanuit huis andere normen, waarden en overtuigingen hebben meegekregen.

In het debat ging de heer Celik verder in op de vrijstellingsgrond van de leerplichtwet. Hij vond dat indien ouders geen passende school voor hun kind konden vinden, ze dienden of te verhuizen naar een andere plek waar deze school wel stond of hun kind naar het openbaar onderwijs te sturen. Hij stelde voor om de vrijstelling op grond van een richtingsbezwaar te behouden, maar alleen als er in de nabije omgeving geen openbaar onderwijs toegankelijk was. Op die manier werd een vrijstelling dus echt een uitzondering. Deze visie op de vrijheid van onderwijs komt overeen met wat mevrouw Hamer in 2004 benoemde, dit is in de analyse van het vorige hoofdstuk uitgewerkt.

---

¹⁶ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

¹⁷ Verkiezingsprogramma PVDA 2010: ‘Iedereen stelt mee, de kracht van Nederland’.

Analyse CU

De heer Slob van de CU vond dat ouders het recht moesten blijven houden om een vrijstelling aan te vragen van de leerplichtwet op grond van een richtingsbezwaar en zag niet in waarom dit veranderd zou moeten worden.¹⁸ Het inperken van de keuzevrijheid op het gebied van onderwijs vond hij niet wenselijk. Hij benadrukte dat het om slechts een kleine groep kinderen ging, die met veel passie werden onderwezen door hun ouders die hier veel energie instaken, die niets te kort kwamen in de ontwikkeling. Hij haalde hierbij een onderzoek van Blok (2002) aan, waarin geconcludeerd werd dat kinderen die thuisonderwijs hebben genoten het goed doen qua ontwikkeling en in de samenleving.

In het verkiezingsprogramma van 2010 was de CU erg kritisch op de eventuele acceptatieplicht op scholen waar een aantal links progressieve partijen voorstander van waren en waar de CU groot tegenstander van was.¹⁹ De vrijheid van onderwijs, en daarmee de bijzondere scholen, zouden moeten blijven bestaan. Hierbij werd geschreven dat islamitische scholen, die hun kinderen zouden afzonderen van de rest van de samenleving, moesten kiezen voor samenwerkingsverbanden met scholen die een andere levensovertuiging naleven. Want ‘door gezamenlijke culturele en sportieve activiteiten te organiseren, komen kinderen met verschillende achtergronden spelenderwijs met elkaar in aanraking’, aldus de CU. Dit maakt de kwestie rondom thuisonderwijs wel interessant, want er zou kunnen worden aangenomen dat thuisonderwijzers hun kinderen ook (gedeeltelijk) afzonderen van de samenleving.

De CU was echter voorstander van thuisonderwijs en zag niet in waarom het afgeschaft zou moeten worden. Het doel van onderwijs werd in het verkiezingsprogramma omschreven als ‘kinderen een kans geven om zich te vormen als persoon en de door God gegeven talenten te ontwikkelen’. Hierin komt vooral de subjectivatiefunctie van onderwijs terug, waar er in 2002 de nadruk nog lag op de (christelijke) socialisatiefunctie van onderwijs. Beide functies lijken voor de CU op hetzelfde neer te komen, kinderen groeien het best op met christelijke normen en waarden, wat een belangrijk onderdeel is van de persoonsontwikkeling van een kind.

Analyse PVV

De heer Beertema van de PVV was voorstander van het Nederlandse thuisonderwijs en had vertrouwen dat ouders dit op een gewetensvolle manier inrichtten.²⁰ Ook hij haalde

---

¹⁸ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

¹⁹ Verkiezingsprogramma CU 2010: ‘Vooruitzien Christelijk-sociaal perspectief’.

²⁰ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

hierbij een onderzoek aan waaruit werd geconcludeerd dat kinderen die thuisonderwijs genoten niets tekortkwamen in de ontwikkeling of later op de arbeidsmarkt. Wel was hij van mening dat de vrijstellingsgrond zou moeten worden aangescherpt, bijvoorbeeld op het moment dat ouders de vrijstelling aanvragen. In een gesprek met een ambtenaar zou moeten worden beoordeeld of ouders in staat werden geacht om hun kind thuis te onderwijzen. Hierbij zou moeten worden aangetoond, bijvoorbeeld met een taaltoets, dat de Nederlandse taal op hoog niveau werd beheerst. Kennis van de Nederlandse taal is namelijk belangrijk als basis voor al het onderwijs, emancipatie, integratie en participatie als burger aan de samenleving. Volgens de heer Beetsema is toezicht voorafgaand aan de vrijstelling voldoende en is het niet nodig om daarna nog toezicht te houden.

De Nederlandse taaleis was een middel om Islamitisch thuisonderwijs tegen te gaan. De heer Beertema zei hierover: ‘Veel van hen hebben niet de mogelijkheid om het thuisonderwijs zelf ter hand te nemen en waarschijnlijk streeft een aantal van hen naar een vorm van collectief thuisonderwijs. Daarvoor is de regeling nooit bedoeld geweest.’ Hoewel de PVV in het verkiezingsprogramma van 2010 de vrijheid van onderwijs erg belangrijk vond, was ook dat met de uitzondering van islamitisch onderwijs. Hiermee laat de PVV zien voornamelijk tegen deze levensovertuiging te zijn.

In het verkiezingsprogramma van de PVV in 2010 werd er veel waarde gehecht aan kennisoverdracht.²¹ Onderwijs was nodig om de kenniseconomie in stand te houden en te laten groeien. Het was belangrijk om een toppositie te behouden als het gaat om onderwijs, daarom moest de vakinhoud centraal staan in het onderwijs. Leraren moesten zich voornamelijk richten op taal, rekenen en vaderlandse geschiedenis.

De positieve houding ten opzichte van onderwijs volgt hier logisch op. Kinderen van thuisonderwijzers presteerden cognitief bovengemiddeld volgens internationale onderzoeken en ook de Nederlandse onderzoeken lieten in principe geen reden tot zorg zien (Blok, 2002; Blok & Karsten, 2008; Ray, 2021). Als de belangrijkste functie van het onderwijs volgens de PVV kwalificatie was, dan was er geen reden om tegen thuisonderwijs te zijn.

Analyse D66

De heer Van Ham van D66 gaf aan geen voorstander te zijn van thuisonderwijs, bijvoorbeeld omdat het onduidelijk was wat deze kinderen leren over burgerschapskunde en sociale omgang.²² Hij wil best geloven dat thuisonderwijs in sommige gevallen effectiever

²¹ Verkiezingsprogramma PVV 2010: ‘Een tijd om te kiezen: PVV 2010 -2015’.

²² Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

kan zijn dan schoolonderwijs, maar hij tilde zwaar aan het samen leren leven in een groep in de samenleving. Hij was dan ook van mening dat het niet in het belang van het kind is om thuisonderwijs te krijgen. Thuisonderwijs kinderen hoorden volgens hem thuis op een openbare school, waarbij na schooltijd invulling kan worden gegeven aan bijvoorbeeld een religie. Een vorm van toezicht introduceren vond hij niet wenselijk, omdat thuisonderwijs dan wettelijk moest worden erkend. Als ervoor gekozen zou worden om thuisonderwijs te laten bestaan, dan was hij van mening dat er jaarlijks, bij het aanvragen van de vrijstelling, gekeken moet worden of de betreffende ouders voldoende taalkennis bezitten en voldoende geschikt lijken om thuisonderwijs te geven. Het liefst zag hij echter dat artikel 5b van de leerplichtwet helemaal wordt geschrapt.

De nadruk in het verkiezingsprogramma van D66 lag in 2010 op kennisoverdracht.²³ D66 zag scholen als kennisinstituten die de motor waren van de samenleving en de economie. Goed opgeleide mensen, zouden altijd de weg vinden naar en op de arbeidsmarkt kunnen vinden. Dit zou zorgen voor maatschappelijke samenhang en verbondenheid, als ook voor economische welvarendheid en veiligheid. In de laatste plaats zorgt het voor gelukkige mensen, die alles uit zichzelf kunnen halen. Naast kennisoverdracht ligt de nadruk in het verkiezingsprogramma ook op burgerschapsvorming, zo is het volgende te lezen: ‘Onderwijs draagt bij aan de burgerschapsvorming en maakt jongeren bewust van hun omgeving en van democratische normen en waarden. Door goed onderwijs ontstaat een maatschappij waarin burgers verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen, voor zichzelf, voor hun omgeving en voor de samenleving als geheel. Goed onderwijs is de basis voor een samenleving waarin mensen elkaar in hun waarde laten.’. D66 leek kennis als een middel te zien voor socialisatie. Dit impliceert dat, naast de kenniseconomie draaiende houden, socialisatie een van de einddoelen van onderwijs is.

D66 hechte dus veel waarde aan de socialisatiefunctie van het onderwijs, wat de negatieve houding ten opzichte van thuisonderwijs in het debat verklaard. Het is bijvoorbeeld onduidelijk wat kinderen thuis zouden leren over burgerschapsvorming en sociale omgang, terwijl D66 dit belangrijke onderdelen van onderwijs vonden. Net als de PvdA, was de heer Van Ham van mening dat deze kinderen naar een openbare school gestuurd konden worden. D66 was dan ook geen voorstander van de vrijheid van onderwijs en vond dat alle kinderen op alle scholen geaccepteerd zouden moeten worden, zonder dat de levensovertuiging van het gezin hier bij zou moeten passen.

---

²³ Verkiezingsprogramma D66 2010: ‘We willen het anders’.

Analyse SGP

De heer Dijkgraaf van de SGP was van mening dat het toezicht op thuisonderwijs terughoudend moest zijn.²⁴ Ouders die ervoor kozen om hun kind zelf te onderwijzen namen hun taak zeer serieus en hij was van mening dat dit vertrouwen moest blijven worden gegeven. Wel zou hij zich er in kunnen vinden om te kijken naar de taalvaardigheid van thuisonderwijzers. Verder was hij van mening dat het opnemen van thuisonderwijs in de wet geen aanzuigende werking zou hebben, dit is ook niet het geval in andere landen waar thuisonderwijs gegeven kon worden. Het is namelijk erg intensief om een kind zelf te onderwijzen en veel makkelijker om een kind naar school te sturen. Als laatste stipte de heer Dijkstra aan dat hij van mening was dat thuisonderwijs niet alleen beperkt moest blijven tot richtingsbezwaren, maar dat thuisonderwijs mogelijk moest worden gemaakt voor alle ouders en kinderen in Nederland.

De SGP hechtte veel waarde aan de vrijheid van onderwijs.²⁵ Ouders zouden te allen tijde de mogelijkheid moeten hebben om hun kind naar een school te sturen die nauw aansluit bij hun geloofsovertuiging. De positieve houding tegenover thuisonderwijs die de heer Dijkgraaf in het debat innam is dan ook te verklaren. Opgroeien met God en de Bijbel is het allerbelangrijkste, als dit niet mogelijk is op een school in de buurt biedt thuisonderwijs uitkomst.

In het partijprogramma van 2010 vielen een aantal dingen op. Opvoeden en onderwijs waren volgens de SGP nauw met elkaar verbonden, maar ‘opvoeden is in verreweg de meeste gevallen allereerst een zaak van de ouders’. Hoewel de SGP in het verkiezingsprogramma groot voorstander was voor christelijke socialisatie in het onderwijs, was het tegen het oplossen van maatschappelijke problemen, zoals ‘slecht fatsoen en afnemende gemeenschapszin’, op scholen. Hiermee impliceerde de SGP dat socialisatie in de zin van het leren leven met elkaar in de samenleving, zonder te focussen op een specifieke levensovertuiging, niet de taak van een school zou zijn. Scholen dienden zich voornamelijk te focussen op het aanleren van kennis en van vaardigheden die kennis toegankelijk maken, wat belangrijk was voor de Nederlandse kenniscultuur. Daarnaast hechtte de SGP veel waarde aan cultuuroverdracht, waarbij de Bijbel centraal stond. Zo moest er aandacht zijn voor het samenleven met God, met de Bijbel en met elkaar. Aangenomen dat de SGP de school vooral als een plek zag om christelijke normen en waarden en algemene kennis over te dragen aan

---

²⁴ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 201’, 32 500-VIII, nr. 165.

²⁵ Verkiezingsprogramma SGP 2010: ‘Daad bij het woord, de SGP staat ervoor!’.

kinderen, is de positieve houding van de SGP tegenover thuisonderwijs een logisch vervolg. Kinderen hoeven immers niet per se naar school om kennis tot zich te nemen en te leren over God.

Analyse VVD

De heer Elias van de VVD begon het debat met dat hij veel waarde hechtte aan de bestaande leerplicht in Nederland, maar dat er niet voor niets uitzonderingsbepalingen waren.²⁶ Zelf zou hij graag zien dat alle kinderen naar school zouden gaan, maar hij was niet tegen het recht van ouders om een vrijstelling aan te vragen op grond van een richtingsbezwaar. Ondanks dat het onderzoek dat gedaan was naar thuisonderwijs in Nederland misschien niet geheel representatief was, wilde hij best geloven dat er geen sprake was van een zorgwekkende situatie. Hij was dan ook tegen het schrappen van artikel 5b van de leerplichtwet.

In het verkiezingsprogramma van de VVD uit 2010 stond weinig vernieuwende informatie.²⁷ De nadruk van de VVD lag, net als in 2003, op de persoonsvorming van het onderwijs. Verder leek de VVD, ook net als in 2003, een relatief neutrale houding in te nemen ten opzichte van thuisonderwijs. Dit zou door het liberale karakter van de partij kunnen komen, of doordat de VVD in 2011 regeerde met steun van de SGP, die duidelijk veel waarde hecht aan dit onderwerp.

Analyse SP

De heer Van Dijk van de SP zag het liefst dat alle kinderen naar school zouden gaan. Kinderen konden thuis best leren lezen, rekenen en schrijven, maar scholen vervulden in zijn ogen ook een sociale functie.²⁸ Kinderen leerden onder andere om onderdeel te zijn van een pluriforme groep in de samenleving, waarbij zij moesten leren niet de enige te zijn. De SP was dan ook voor het verwijderen van artikel 5b uit de Leerplichtwet.

De SP leek veel waarde te hechten aan de socialisatiefunctie van onderwijs.²⁹ Dit is ook terug te vinden in het verkiezingsprogramma van 2010, hier staat bijvoorbeeld: ‘We helpen scholen om zo veel en zo snel mogelijk gemengde scholen te krijgen, met kinderen van verschillende af- en herkomst. Zo leren jongeren elkaar kennen, goed met elkaar om te gaan en samen op te trekken.’. Socialisatie werd dus belangrijker gevonden dan het ruimte

²⁶ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2011’, 32 500-VIII, nr. 165.

²⁷ Verkiezingsprogramma VVD 2010: ‘Orde op zaken’.

²⁸ Kamerstukken II 2010/2011, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2011’, 32 500-VIII, nr. 165.

²⁹ Verkiezingsprogramma SP 2010: ‘VERKIEZINGSPROGRAMMA 2010: EEN BETER NEDERLAND VOOR MINDER GELD’.

bieden aan een bepaalde levensovertuiging in het onderwijs. Dit was ook te zien in de terughoudende houding ten opzichte van de vrijheid van onderwijs. Thuisonderwijs ging in tegen het doel van onderwijs dat de SP voor ogen had, daarom waren zij ook geen voorstander hiervan.

Concluderend leken de partijen meer zorgen te hebben over thuisonderwijs dan in de vorige periode. Dit zou verklaard kunnen worden door de groep Islamitische ouders die hun kinderen thuisonderwijs wilde gaan geven en doordat er ten tijde van het eerste debat veel minder bekend was over thuisonderwijs. Inhoudelijk zijn de partijen qua standpunt nauwelijks veranderd. De meerderheid van de partijen wilden richtingsbezwaren op grond van artikel 5b van de leerplichtwet niet afschaffen, maar er waren tegelijkertijd wel veel verschillende meningen over de situatie. De partijen die een positievere houding hadden ten opzichte van thuisonderwijs hechtten vaak waarde aan de christelijke socialisatiefunctie van onderwijs als aan de kwalificatiefunctie. De partijen die een negatievere houding hadden ten opzichte van thuisonderwijs hechtten allemaal het meeste waarde aan de socialiserende functie van onderwijs, zoals Biesta deze beschreef. Wat verder opviel was dat verschillende partijen voorstander waren van een taaleis om thuisonderwijs te mogen geven, terwijl hier in voorgaande jaren nooit over gesproken werd. Dit zou indirect tot gevolg hebben dat (een deel van de) Islamitische gezinnen geen thuisonderwijs konden geven.

Naar aanleiding van het debat dat in maart 2011 werd gevoerd, lichtte de minister van OCW in een brief toe of er aanleidingen waren om artikel 5b van de leerplichtwet aan te passen.³⁰ In het debat waren een aantal partijen voorstander van het verruimen van de vrijstellingsgronden, maar dit zag de minister van OCW niet zitten. Het belang dat kinderen naar school gaan vond ze hiervoor te zwaar wegen. Het geheel schrappen van artikel 5b van de leerplichtwet was volgens de minister van OCW een te zwaar middel voor een te klein probleem.³¹ Het ging immers maar om een kleine groep kinderen, waarvan waarschijnlijk de meeste ouders op een gewetensvolle manier thuisonderwijs boden aan hun kind. Ook het ongewijzigd laten van de huidige wet was niet gewenst. Het belang van kwalitatief goed onderwijs was te groot om op geen enkele manier toezicht te hebben een groep vrijgestelde kinderen.

---

³⁰ Kamerstukken II 2011/2012, 'Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012', 33 000-VIII, nr. 146.

³¹ Kamerstukken II 2011/2012, 'Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012', 33 000-VIII, nr. 146.

De enige optie die overbleef was het behouden van de vrijstellingsgrond, onder bepaalde voorwaarden.³² Bij deze keuze werd de keuzevrijheid van ouders niet ingeperkt, maar werd er wel op een passende manier toezicht gehouden op het recht op onderwijs van een kind. Daarnaast paste dit voorstel bij de wensen van de Tweede Kamer. De voorwaarden zouden een verklaring van thuisonderwijs, een onderwijsplan en een voortgangsgesprek bevatten. Daarnaast moesten ouders in bezit zijn van een diploma waaruit bleek dat zij een minimaal taalniveau van 3F bezaten.

In juni 2011 vond er naar aanleiding van het voorstel in de brief een tweede debat in de Tweede Kamer plaats. De standpunten van de verschillende partijen werden hierin herhaald. Samenvattend waren het CDA, de CU en de SGP voorstander van thuisonderwijs. Zij waren kritisch dan ook kritisch op de strenge voorwaarden die voorgesteld werden in de brief. De VVD en PVV waren ook van mening dat thuisonderwijs kon blijven bestaan en waren positief over de voorwaarden die minister had uitgewerkt. Als laatste de tegenstanders van thuisonderwijs, namelijk D66 en de PvdA, die thuisonderwijs liever helemaal niet toestonden, maar wel konden leven met de voorwaarden die gesteld werden.

Periode 3: Het einde van het debat

De laatste periode kenmerkte zich door een kort oplaaien van het debat door een brief van de staatssecretaris van OCW en vervolgens het afsterven van het debat. Die brief van de staatssecretaris kwam naar aanleiding van een rapport van de Onderwijsraad. Uit dit rapport over de toepassing van artikel 23 van de Grondwet in maatschappelijk perspectief bleek dat de wetgever niet verplicht was om een keuze voor thuisonderwijs te maken.³³ De beslissing of thuisonderwijs al dan niet werd toegelaten viel onder de ‘margin of appreciation’ van de nationale staat. Wel bleek uit dit onderzoek dat Nederland op basis van internationaal recht verplicht was om het recht op onderwijs voor iedereen zo goed mogelijk te dienen. De Raad gaf aan dat het in dit verband vreemd was dat er niets was geregeld ten aanzien van de kwaliteit en het toezicht op thuisonderwijs. Ondanks dat de groep kinderen die thuisonderwijs genoot beperkt was, zou de overheid deze groep niet ongelijk mogen behandelen ten opzichte van leerlingen die schools onderwijs genoten. Ook kinderen die thuisonderwijs volgden

---

³² Kamerstukken II 2011/2012, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2012’, 33 000-VIII, nr. 146.

³³ Kamerstukken II 2012/2013, ‘Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2013’, 33 400, nr. 164.

hadden recht op goed onderwijs. De Onderwijsraad adviseerde in haar rapport dan ook om voor het thuisonderwijs wettelijke waarborgen te creëren, waardoor de overheid zou kunnen toezien op de kwaliteit van het onderwijs en ook de kwaliteit van het onderwijs kon garanderen.

Kort na de publicatie van dit rapport, stuurde de staatssecretaris van OCW, de heer Dekker, een brief naar de Tweede Kamer. Hierin pleitte hij zonder enige aanleiding, zeer abrupt, voor het afschaffen van artikel 5b van de leerplichtwet. Hij was ervan overtuigd dat schoolonderwijs belangrijk was voor de brede sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind. Kinderen gingen niet alleen naar school om kennis te vergaren, maar ook om te leren gaan met andere kinderen en volwassenen. De staatssecretaris constateerde, ondanks dit in het perspectief van de ouders niet zo was, dat de wil van de ouders om een kind onder omstandigheden thuis te laten, zwaarder woog dan het belang van het kind. Bovendien bleek in het geval van thuisonderwijs vaak niet in hoeverre aan de randvoorwaarden van kwalitatief goed onderwijs werd voldaan.

Tussen de schooljaren 2000/2001 en 2011/2012 was het aantal kinderen dat thuisonderwijs kreeg toegenomen van 94 tot 429.³⁴ Het kabinet maakte zich zorgen over deze ontwikkeling. Het recht op onderwijs vloeide voort uit het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en uit een reeks van internationale verdragen. De Onderwijsraad vond het in dat verband vreemd dat voor kinderen die thuisonderwijs kregen niets was geregeld in de wet. De suggestie van de Onderwijsraad om kwaliteitseisen en inspectietoetsen in te voeren had echter niet de voorkeur van de staatssecretaris, omdat dit grote uitvoeringsproblemen met zich mee zou brengen. Hij kwam dan ook tot de conclusie dat het recht op onderwijs het beste gewaarborgd kon worden wanneer alle kinderen naar school zouden gaan. Om dit te bewerkstelligen zou de staatssecretaris de vrijstelling op grond van richtingsbedenkingen laten vervallen en zou hiertoe een wetsvoorstel voorbereiden. Dit zou te verklaren kunnen zijn door de nieuwe samenstelling van het kabinet, wat bestond uit de VVD en de PvdA. Vooral de laatste had zich al een aantal keer kritisch getoond ten aanzien van artikel 5b van de leerplichtwet.

Naar aanleiding van deze brief van de staatssecretaris vond er in september 2014 een debat plaats in de Tweede Kamer over het voorstel om artikel 5b van de leerplichtwet af te schaffen.³⁵

---

³⁴ Kamerstukken II 2012/2013, 'Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2013', 33 400, nr. 164.

³⁵ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

Analyse CDA, CU en SGP

Het CDA kon zich niet vinden in het voorstel van de staatssecretaris om artikel 5b van de leerplichtwet te schrappen en zette vraagtekens bij de argumentatie hiervoor.³⁶ Wel gaf het CDA steun aan het advies van de Onderwijsraad om vrijstellingen van de leerplichtwet op grond van richtingsbezwaren te behouden onder de voorwaarde dat ouders zo zorg zouden dragen voor degelijk thuisonderwijs. Daarnaast diende er een passende vorm van toezicht te komen, dat eventueel in samenwerking met thuisonderwijzers tot stand kon worden gebracht.

Ook de CU en de SGP zagen niets in het voorstel van de staatssecretaris om artikel 5b van de leerplichtwet te laten vervallen.³⁷ Beide partijen hechtten veel waarde aan de vrijstelling op grond van richtingsbezwaren en het zou onduidelijk zijn waarom de staatssecretaris thuisonderwijs ineens zou willen verbieden tegen het advies van de Onderwijsraad in. Beide partijen dienden samen een motie in om artikel 5b van de leerplicht te behouden, waarbij opnieuw zou moeten worden uitgedacht hoe hier toezicht op kon worden gehouden.³⁸

De argumenten van de drie christelijk georiënteerde partijen komen overeen met de punten die in het voorgaande zijn behandeld. Alle drie de partijen hechtten veel waarde aan de vrijheid van onderwijs en de overdracht van christelijke normen en waarden hierin. Het was dan ook een logisch vervolg dat deze partijen het voorstel van de staatssecretaris niet steunden.

Analyse D66, PvdA en SP

Volgens D66 was het niet noodzakelijk om de mogelijkheid tot thuisonderwijs te verbieden. Wel zou het aan bepaalde kwaliteitseisen moeten voldoen.³⁹ Zo diende er een onderwijsplan opgesteld te worden en diende het onderwijs alleen gegeven te worden door professionals. De onderwijsinspectie zou hierbij zorg moeten dragen voor het toezicht op de kwaliteit van het thuisonderwijs.

De PvdA was bang dat het aantal thuiszitters zou toenemen als de mogelijkheid tot thuisonderwijs zou worden afgeschaft.⁴⁰ Thuisonderwijzers zouden moeten kunnen verdedigen dat hun kind zich voldoende ontwikkelde op zowel cognitief als sociaal-emotioneel gebied. Graag zou de PvdA zien dat thuisonderwijs onder scholen viel, waarbij een kenmerk voor thuisonderwijs werd opgericht. De PvdA was er ten tijde van het debat nog

³⁶ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

³⁷ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

³⁸ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

³⁹ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

⁴⁰ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

niet over uit of ze het voorstel van de Staatssecretaris steunden of niet, ze vonden de stap om artikel 5b uit de leerplichtwet in een keer te verbieden nogal rigoureuus. De mogelijkheid tot thuisonderwijs was aanvaardbaar voor de partij indien het belang van het kind bovenaan werd gezet en er een passende vorm van toezicht zou komen.

De SP steunde het voornemen van de staatssecretaris om de mogelijkheid tot thuisonderwijs te verbieden, omdat alle kinderen met elkaar naar school zouden moeten gaan.⁴¹ Echter vroeg de woordvoerder van de SP zich wel af of een toezichtkader op thuisonderwijs niet een beter alternatief zou zijn, omdat het slechts om een kleine groep kinderen ging.

Wat opvalt is dat de meer progressieve partijen in de vorige debatten een negatieve houding hadden ten opzichte van thuisonderwijs. Deze partijen zagen thuisonderwijs het liefst helemaal verdwijnen. Er lijkt echter een lichte verschuiving te hebben plaatsgevonden, want in plaats van het voorstel van de staatssecretaris zonder meer te steunen, zagen ze in dit debat liever een toezichtkader op thuisonderwijs dan volledige afschaffing.

Analyse PVV

De heer Beertema gaf aan dat de PVV groot voorstander van thuisonderwijs was en veel waarde hechtte aan de vrijheid van onderwijs.⁴² Ouders moesten de middelen krijgen om zelf een keuze te maken voor het onderwijs van hun kind, dat op die manier zo nauw mogelijk kon aansluiten op de waarden en normen die zij belangrijk vonden en op de uitgangspunten van de Nederlandse samenleving. Die uitgangspunten waren niet voor iedereen en elke tijd hetzelfde, daarom was het niet gek dat sommige ouders zich niet konden vinden in de normen en waarden op bepaalde scholen. Thuisonderwijs, weliswaar met een vorm van toezicht, was een uitkomst voor deze ouders.

Daarnaast gaf de heer Beertema ook aan dat hij de problemen van de staatssecretaris omtrent thuisonderwijs niet zag. Hij zei hierover dat hij het buitenproportioneel vond dat de grondwet zou moeten worden aangepast voor een kleine groep kinderen die thuisonderwijs kreeg op grond van een gewetensbezwaar en die zich ook nog eens prima ontwikkelden en goed terechtkwamen bij een vervolgopleiding en op de arbeidsmarkt. Bovendien was hij van mening dat de afschaffing van thuisonderwijs zou leiden tot een terughoudende houding van expats om naar Nederland te komen, wat een slechte invloed zou kunnen hebben op de economie. Als laatste kwam hij nog terug op de eerdere onderzoeken naar thuisonderwijs in

---

⁴¹ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

⁴² Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

Nederland en het rapport van de Onderwijsraad, waaruit bleek dat er geen noodzaak is om thuisonderwijs te verbieden. Wel stond de PVV achter het advies van de Onderwijsraad om een inspectiekader op te stellen voor thuisonderwijs. Vooral de taaleis vond hij hierbij belangrijk, om zo te voorkomen dat niet-Nederlandstalige Islamitische ouders thuisonderwijs zouden geven. Hier zou echter wel een uitzondering voor expats voor gemaakt moeten worden.

Analyse VVD

De VVD was van mening dat de mogelijkheid tot thuisonderwijs moest blijven bestaan. De heer Straus benadrukte echter wel dat hij sterk van mening was dat kinderen het beste samen naar school konden gaan.⁴³ Hij was bang dat kinderen die thuisonderwijs genoten een stukje sociaal-emotionele ontwikkeling zouden mislopen. De heer Rog van het CDA viel hem hierop in de rede, met resultaten uit verschillende onderzoeken die lieten zien dat de sociaal-emotionele ontwikkeling kinderen die thuisonderwijs kregen niet achter zou lopen op kinderen die naar school gaan. De heer Straus gaf aan dat het vrijstellingsbegrip zoals die was opgenomen in de leerplichtwet tot misbruik zou kunnen leiden. Daarom stelde hij om over een ander soort regeling na te denken, bijvoorbeeld een vorm van afstandsonderwijs waarbij meer maatwerk geboden kon worden.

Al met al waren eigenlijk alle fracties het erover eens dat artikel 5b van de leerplichtwet niet moest worden geschrapt. Wel moesten er regels komen waardoor er toezicht gehouden kon worden op deze kinderen en de kwaliteit kon worden gewaarborgd. Dit is best merkwaardig, aangenomen dat de coalitiepartijen achter dit voorstel zouden staan. Het zou zo kunnen zijn dat de VVD en de PvdA het er niet doorheen wilden duwen door tegenstand van de andere fracties.

Na dit debat werd er, als alternatief plan op het eerste voorstel van het Kabinet, een nieuw rapport gepubliceerd: 'Onderwijs op een andere locatie dan school'. Naar aanleiding van het rapport, dat in opdracht van het ministerie van OCW door Ecorys was opgesteld, stuurde de staatssecretaris van OCW een brief naar de Tweede Kamer over hoe thuisonderwijs in Nederland vormgegeven zou kunnen worden.⁴⁴

De vrijstelling van de leerplichtwet op grond van een richtingsbezwaar zou afschaft worden.⁴⁵ Daarentegen zou thuisonderwijs, onder strenge voorwaarden, in de wet worden

⁴³ Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48, 'Plan van Scholen'. Verslag van Notaoverleg op 29 September 2014.

⁴⁴ Kamerstukken II 2015/2016, 'BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP', 31 135, nr. 58.

⁴⁵ Kamerstukken II 2015/2016, 'BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP', 31 135, nr. 58.

opgenomen. Ouders konden er dan voor kiezen om thuisonderwijs te geven op grond van richtings- en/of inrichtingsbezwaren. De onderwijsinspectie diende toezicht te houden op de kwaliteit van thuisonderwijs.

Ouders moesten bij de leerplichtambtenaar een verzoek indienen om thuisonderwijs te mogen geven en moesten hierbij een onderwijsplan inleveren bij de onderwijsinspectie.⁴⁶ Hierin moest worden opgenomen hoe het onderwijs wordt vormgegeven, welke vakken er onderwezen worden en welke tijd daarvoor beschikbaar is, welke materialen er worden gebruikt en hoe het onderwijs wordt gepland en geëvalueerd.⁴⁷ Daarnaast moet er opgenomen worden op welke manier er aandacht wordt besteed aan burgerschapsvorming en moet worden beschreven hoe zorg wordt gedragen aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Alle vorderingen moeten worden bijgehouden in een volgsysteem. Ook zou er een huisbezoek plaatsvinden, voordat er al dan niet goedkeuring zou worden gegeven door de leerplichtambtenaar om thuisonderwijs te geven. Daarna zou de onderwijsinspectie eens per vier jaar een huisbezoek brengen.

Er waren ook een aantal eisen voor thuisonderwijzers opgesteld.⁴⁸ Zo moest een van de ouders minimaal een hbo-opleiding hebben afgerond, moest diegene beschikken over aantoonbare pedagogisch-didactische bekwaamheden en diende er een Verklaring Omtrent het Gedrag te worden ingeleverd.

Naar aanleiding van de brief van de staatssecretaris inzake onderwijs op een andere locatie, heeft de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een overleg gevoerd met staatssecretaris Dekker. Hierover is in maart 2016 een debat in de Tweede Kamer gevoerd.

De standpunten van de verschillende partijen bleven hetzelfde dit debat. De CU en de SGP waren positief over het verankeren van thuisonderwijs in de wet, volgens het CDA was dit echter nergens voor nodig. Alle drie de partijen waren tegen de beperkende maatregelen, volgens de SGP zou het ervoor zorgen dat alleen rijke hoogopgeleide ouders thuisonderwijs zouden kunnen geven.

Ook de VVD en de PVV hadden nog steeds een positieve houding ten opzichte van thuisonderwijs en vonden het goed dat er, door het opnemen van thuisonderwijs in de wet,

---

⁴⁶ Kamerstukken II 2015/2016, 'BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP', 31 135, nr. 58.

⁴⁷ Kamerstukken II 2015/2016, 'BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP', 31 135, nr. 58.

⁴⁸ Kamerstukken II 2015/2016, 'BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP', 31 135, nr. 58.

controle was op de kwaliteit hiervan. De PVV kwam ook in dit debat terug op een uitzondering voor Islamitisch thuisonderwijs. Hij zag de Islam als een intolerante ideologie die een slechte invloed zou hebben op de vorming van kinderen.

De PvdA, D66 en de SP bleven onverminderd negatief over thuisonderwijs. Hoewel ze verrassend mild waren over het in standhouden van thuisonderwijs in het vorige debat, was dit niet terug te zien in dit debat. Zij zagen de verregaande maatregelen rondom thuisonderwijs als een plicht van de overheid en vonden het niet te ver gaan om hiervoor achter de voordeur van mensen te komen.

Er valt te concluderen dat, ondanks de brief van het kabinet over het volledig afschaffen van thuisonderwijs wat de gemoederen kort deed oplaaien, er nauwelijks iets veranderd was in de standpunten of opvattingen rondom thuisonderwijs. Hoewel de meeste partijen het erover eens waren dat thuisonderwijs niet zou moeten worden afgeschaft, leek er voor alsnog weinig overeenstemming te zijn over de vorming van een eventueel toezichtkader. Het gesprek rondom thuisonderwijs kwam dan ook stil te liggen. In 2017 is thuisonderwijs opgenomen in het regeerakkoord, maar hier is in de regeerperiode verder geen aandacht aan besteed. In 2019 konden burgers online reageren op het eventuele wetsvoorstel over thuisonderwijs zoals in de vorige paragraaf beschreven, maar ook hier is tot op de dag van vandaag niet op teruggekomen.

Conclusie

In deze conclusie wordt antwoord gegeven op de vraag hoe het politieke debat over thuisonderwijs in de periode 2003 tot en met 2017 is verlopen en welke functies van onderwijs ten grondslag liggen aan de standpunten en opvattingen van politieke partijen.

Politieke ontwikkelingen

Aan het begin van de eerste periode was er nog maar weinig bekend over thuisonderwijs. In 2003 waren er slechts 100 kinderen vrijgesteld van de leerplicht op grond van een richtingsbezwaar. De toenmalig minister maakte zich echter zorgen om deze kinderen en stelde daarom voor om een toezichtkader op te stellen voor thuisonderwijs. Ondanks dat alle partijen voorstander waren van een aanpassing van de leerplichtwet, bleven de echte gevolgen uit. In 2008 werd er op voordracht van de minister voor het eerst onderzoek gedaan naar de inrichting van thuisonderwijs in Nederland. Hieruit kwam onder andere naar voren dat alle kinderen, waarvan de ouders hadden deelgenomen aan het onderzoek, onderwijs kregen in tenminste dezelfde vakken als op school. Daarnaast werd er door ouders zorg gedragen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling. Opvallend was dat dit

onderzoek zich voornamelijk focuste op de kwalificatiefunctie van onderwijs, terwijl de meeste discussie lag rondom de socialisatie van kinderen die thuisonderwijs genoten. In 2010 werd er nader onderzoek gedaan waaruit bleek dat kinderen die thuisonderwijs genoten geen moeite hadden om zich aan te passen aan een vervolgopleiding of op de arbeidsmarkt. Na een aantal andere publicaties, bijvoorbeeld over hoe thuisonderwijs wettelijk geregeld kon worden, besloot de minister van OCW dat het ging om te ingrijpende maatregelen voor een kleine groep kinderen die op het eerste oog niets tekort leken te komen.

In 2011 kwam thuisonderwijs opnieuw in opspraak toen een groep van circa 100 ouders voornemens was hun kinderen thuisonderwijs te geven na een sluiting van een Islamitische school in Amsterdam. Alle partijen waren het erover eens dat er maatregelen opgesteld moesten worden rondom thuisonderwijs. Een van deze maatregelen die een aantal keer terug kwam, was de zogenaamde taaleis. Hierdoor zouden veel Islamitische gezinnen geen thuisonderwijs kunnen geven. Ondanks dat meerdere partijen voorstander waren van thuisonderwijs, was de minister toch voornemens de mogelijkheden tot thuisonderwijs te beperken. door extra voorwaarden te verbinden aan de vrijstelling van de leerplicht. Deze beperking werd door de verschillende partijen wisselend ontvangen. Wat opvallend was voor de tweede periode is dat het sociale risico van thuisonderwijs werd opgemerkt, waar het in de eerste periode voornamelijk nog ging om de kwaliteit van thuisonderwijs.

In 2013 schreef de staatssecretaris een brief over het geheel verbieden van thuisonderwijs, wat zorgde voor een nieuwe opschudding in het debat. Het voorstel zorgde voor de nodige weerstand van bijna alle partijen, dus kwam de minister met een nieuw voorstel waarbij thuisonderwijs zou worden opgenomen in de wet. De voorwaarden die hieraan gesteld werden, werd door een aantal partijen buitenproportioneel bevonden. Wel was het merendeel van de partijen voorstander van het feit dat er op deze manier toezicht gehouden kan worden op thuisonderwijs.

Na 2013 is het debat omtrent thuisonderwijs blijven doormodderen zonder concrete gevolgen. Thuisonderwijs is vervolgens in het regeerakkoord van 2017-2021 opgenomen. Het gesprek over het al dan niet verankeren van thuisonderwijs in de wet is daarna stil komen te liggen.

Politieke partijen

In het politieke debat lopen de meningen over de afschaffing van thuisonderwijs behoorlijk uiteen. Grosso modo valt te onderkennen dat de meer progressieve partijen voor de afschaffing van thuisonderwijs zijn, het gaat dan over de PvdA, SP en D66. Deze partijen hechten veel waarde aan de socialiserende functie van onderwijs. Thuisonderwijs zou een

bedreiging vormen voor de sociale cohesie van de Nederlandse samenleving als geheel. Dit is ook de reden dat ze een relatief negatieve houding hebben als het gaat om de vrijheid van onderwijs en het recht op bijzonder onderwijs. Kinderen van verschillende culturen en met verschillende achtergronden moeten met elkaar naar school gaan waar ze van elkaar kunnen leren. Daarnaast lijken alle drie de partijen voorstander te zijn van relatief veel overheidsbemoeyenis als het gaat om onderwijs. De maatregelen die voorgesteld werden om toezicht te houden, tot achter de voordeur, juichten ze dan ook toe.

De drie christelijke partijen, CDA, SGP en CU, zijn groot voorstander van thuisonderwijs en willen artikel 5b van de leerplichtwet beschermen. De drie partijen zijn het er wel over eens dat een vorm van toezicht op thuisonderwijs wenselijk is, maar dit mag niet te beperkend zijn. Opvallend is dat ook deze partijen veel waarde hechten aan een socialiserende functie van onderwijs, echter gaat het hier om een specifiek soort socialisatie. De ouders zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind en bepalen wat voor normen, waarden en overtuigingen meegegeven worden. Socialisatie vindt dus voornamelijk plaats in hun eigen familie en gemeenschap, hier moet de overheid zich zo min mogelijk mee bemoeien. Dit is ook de reden dat ze veel waarde hechten aan de vrijheid van onderwijs, zodat kinderen naar een school kunnen die nauw aansluit bij de levensovertuiging van de ouders. Als het gaat om de socialisatiefunctie zoals Biesta bedoelt, zijn deze partijen minder enthousiast. Scholen zouden zich voornamelijk met kennisoverdracht bezig moeten houden, wat past bij de kwalificatiefunctie van onderwijs.

De PVV sluit zich aan bij de christelijke partijen als het gaat om de socialisatie van kinderen over te laten aan de ouders. Scholen zijn voornamelijk voor het aanleren van kennis en vaardigheden. Dit maakt dan ook dat de PVV voorstander is van thuisonderwijs, uit onderzoeken bleek dat thuisonderwijs kinderen zich cognitief goed ontwikkelden. Wat kenmerkend is aan de PVV in het debat rondom thuisonderwijs is de houding naar Islamitische gezinnen. Zij zouden geen thuisonderwijs mogen geven omdat dit een gevaar voor de samenleving zou zijn. De PVV is dan ook positief over de voorgestelde maatregelen aan thuisonderwijs, omdat dit ervoor zou zorgen dat er minder Islamitische ouders voor thuisonderwijs zouden kunnen kiezen.

De VVD heeft een neutrale houding tegenover thuisonderwijs. Ze willen thuisonderwijs als liberale partij tolereren en dus niet afschaffen, maar zien het liefst dat alle kinderen naar school gaan. In de verkiezingsprogramma's hechten ze voornamelijk veel waarde aan de persoonsontwikkeling van kinderen.

Al met al valt te concluderen dat politieke partijen worstelen met de invulling van thuisonderwijs. Nagenoeg alle partijen zijn van mening dat huidige opzet van thuisonderwijs, zonder enige vorm van toezicht, niet meer past bij de huidige tijdsgeest. Toch blijkt er in de afgelopen 20 jaar niets veranderd aan de bestaande regelgeving. De reden hiervoor is de tweedeling in de Tweede Kamer met enerzijds de Christelijke partijen en anderzijds de progressieve partijen. De afgelopen 20 jaar is er slechts één kabinet geweest zonder Christelijke partij, Rutte-II. Daar komt bij dat de VVD er een neutrale houding op na houdt, dus waarschijnlijk sneller in zal geven op dit punt.

In dit onderzoek worden niet alle vormen van thuisonderwijs in Nederland meegenomen. Zo zou er in de toekomst gekeken kunnen worden naar zogenaamde ‘thuiszitters’ die thuisonderwijs ontvangen. Daarnaast is thuisonderwijs ten tijde van de coronacrisis ook niet onderzocht, terwijl deze vorm van thuisonderwijs misschien wel nieuwe inzichten heeft gebracht. In een vervolgonderzoek zouden bovenstaande vormen van thuisonderwijs onderzocht kunnen worden.

Literatuurlijst

Andersson Elffers Felix. (2006). *Toezicht op thuisonderwijs*.

Biesta, G. (2014). *The Beautiful Risk of Education* [E-book]. Macmillan Publishers.

Blok, H. (2002). De effectiviteit van thuisonderwijs: Een overzicht van onderzoeksresultaten.

Nederlands Tijdschrift voor Onderwijsrecht en Onderwijsbeleid, 14(4), 151–163.

Blok, H. (2021, 6 oktober). *Wat is thuisonderwijs?* OCO. Geraadpleegd op 15 juni 2022, van

<https://www.onderwijsconsument.nl/wat-is-thuisonderwijs/>

Blok, H., & Karsten, S. (2008). Vervangend onderwijs aan kinderen van ouders met een richtingsbezwaar. *SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen*.

H. Blok, B. Triesscheijn & S. Karsten (2010), Vervangend onderwijs aan kinderen van ouders met een richtingbezwaar, aanvullend onderzoek. *Amsterdam: Kohnstamm Instituut 2010*.

- Blok, H., & Sperling, J. (2012). Thuisonderwijs in Nederland en Vlaanderen: een review. *Pedagogiek*, 32(3), 235–250. <https://doi.org/10.5117/ped2012.3.blok>
- Boekholt, & De Booy. (1987). Geschiedenis van de school in Nederland vanaf de middeleeuwen tot aan de huidige tijd. *Koninklijke van Gorcum*.
- De Nijs, T. A. H. (2001). In veilige haven : het familieleven van de Rotterdamse gegoede burgerij, 1815–1890. *Nijmegen University*.
- Gaither, M. (2009). Homeschooling in the USA. *Theory and Research in Education*, 7(3), 331–346. <https://doi.org/10.1177/1477878509343741>
- Knippenberg, H. (1986). Deelname aan het lager onderwijs in Nederland gedurende de negentiende eeuw. *Universiteit van Amsterdam*.
- Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, Arie Slob. (2020). *Voorstel van Wet tot wijziging van de leerplichtwet 1969 en de Wet op het onderwijstoezicht*.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021, 29 januari). *Advies over wetsvoorstel vervangend onderwijs bij richtingbezwaren*. Onderwijsraad. Geraadpleegd op 14 juni 2022, van <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2021/01/29/vervangend-onderwijs-richtingbezwaren>
- Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs. (z.d.). *Wettelijk kader – NvvTO*. Thuisonderwijs. Geraadpleegd op 14 juni 2022, van <https://www.thuisonderwijs.nl/wettelijk/>
- Nederlandse Vereniging voor Thuisonderwijs. (2020). *Wetsvoorstel Thuisonderwijs – NvvTO*. Thuisonderwijs. Geraadpleegd op 14 juni 2022, van <https://www.thuisonderwijs.nl/wetsvoorstel2020/wetsvoorstel-thuisonderwijs/>
- Onderwijsraad. (2018). *De bestuurlijke ontwikkeling van het Nederlandse onderwijs: Waarborgen voor keuzevrijheid en legitimatie*.

- Ray, B. (2021). Should educators promote homeschooling? Worldwide growth and learner outcomes. *Journal of Pedagogy*, 12(1), 55–76. <https://doi.org/10.2478/jped-2021-0003>
- Sperling, J. (2010). Moet jij niet naar school? *Erasmus Universiteit Rotterdam*.
- Veld, T. H. (1987). Volksonderwijs en Leerplicht, een historisch sociologisch onderzoek naar het ontstaan van de Nederlandse leerplicht 1860–1900. *Eburon Delft*.
- Zoontjens, P. J. J., & Frissen, P. H. A. (2005). Kansen voor harmonisatie van de onderwijswetgeving, naar een voorzieningenwet voor het onderwijs. *Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*.

Kamerstukken

- Kamerstukken II 2003/2004, 28 600-VIII, nr. 128.
- Kamerstukken II 2003/2004, 29 200-VIII, nr. 103.
- Kamerstukken II 2003/2004, 29 200-VIII, nr. 103.
- Kamerstukken II 2004/2005, 29 800-VIII, nr. 184.
- Kamerstukken II 2006/2007, 30 800-VIII, nr. 3.
- Kamerstukken II 2007/2008, 30 652, nr. 16.
- Kamerstukken II 2008/2009, 31 700-VIII, nr. 184.
- Kamerstukken II 2008/2009, 31 700-VIII, nr. J.
- Kamerstukken II 2010/2011, 32 500-VIII, nr. 123.
- Kamervragen II 2010/2011, nr. 1912 en nr. 1913.
- Kamerstukken II 2010/2011, 32 500-VIII, nr. 165.
- Kamervragen II 2010/2011, nr. 2011Z02672.
- Kamerstukken II 2011/2012, 33 000-VIII, nr. 146.
- Kamerstukken II 2011/2012, 32 500-VIII, nr. F.
- Kamerstukken II 2011/2012, 33 000-VIII, nr. 146.

Kamerstukken II 2012/2013, 33 400, nr. 164.

Kamerstukken II 2013/2014, nr. 17, item 6.

Kamerstukken II 2014/2015, 31 135, nr. 48.

Kamerstukken II 2015/2016, 31 135, nr. 58.

Kamerstukken II 2015/2016, 31 135, nr. 68.

Kamerstukken II 2017/2018, 34 700, nr. 34.

Verkiezingsprogramma's

Verkiezingsprogramma CU 2002: 'Durf te kiezen voor normen'

Verkiezingsprogramma CDA 2002: 'Betrokken samenleving, betrouwbare overheid'.

Verkiezingsprogramma VVD 2002: 'Ruimte, perspectief en vooruitgang'.

Verkiezingsprogramma PVDA 2002: 'Samen voor de toekomst'.

Verkiezingsprogramma CDA 2010: 'slagvaardig en samen'.

Verkiezingsprogramma PVDA 2010: 'Iedereen stelt mee, de kracht van Nederland'.

Verkiezingsprogramma CU 2010: 'Vooruitzien Christelijk-sociaal perspectief'.

Verkiezingsprogramma PVV 2010: 'Een tijd om te kiezen: PVV 2010 -2015'.

Verkiezingsprogramma D66 2010: 'We willen het anders'.

Verkiezingsprogramma SGP 2010: 'Daad bij het woord, de SGP staat ervoor!'.

Verkiezingsprogramma VVD 2010: 'Orde op zaken'.

Verkiezingsprogramma SP 2010: 'EEN BETER NEDERLAND VOOR MINDER GELD'.